

REDENGEVENDE OMSCHRIJVING RIOOL ONDER HET GLOP EN DE BOTERHAL

Inleiding

Hoorn is een van de steden waar zich de uitzonderlijke situatie voordoet dat al vanaf de late Middeleeuwen riolen zijn aangelegd. In de stad lagen van oudsher talloze waterlopen die met elkaar in verbinding stonden. Het water van deze waterlopen werd uiteindelijk via een sluis in de dijk de zee in geloosd. De erven van de huizen waterden op de grachtjes af. Er was zoveel water in de stad aanwezig door de natuurlijke gesteldheid van de bodem: Hoorn is gebouwd in een nat veengebied. Door veel van de straten stroomde water en door het overwelden ontstonden vanzelf de riolen. Hierop werden dan de huisriolen en goten aangesloten.

In de regel werd in veel steden pas een riool aangelegd in de 19^e eeuw. Tot die tijd maakte men gebruik van beerputten of een emmerstelsel. Ook in Hoorn werd vanaf ongeveer 1914 een systeem van ijzeren wisseltonnen ingevoerd voor de huizen die niet op het riool waren aangesloten. Het duurde overigens tot de jaren '70, voordat alle huizen op het rioleringsysteem waren aangesloten. In 2015 werd dit deel van het gangenstelsel herontdekt. Er ligt waarschijnlijk ook nog een deel van het gangenstelsel onder de Trommelstraat. (Schrickx, archeologische quickscan 2015)



Figuur 1: Plattegrond van Hoorn uit 1838 met daarop in geel de loop van de stadsriolen en in rode blokjes de rioolputten. Collectie Westfries Archief

Situatie

Op de oudste kaart van de stad, van Van Deventer uit circa 1560, zijn nog veel waterlopen zichtbaar (figuur 2). Deze grachtjes lijken op de kaart op bepaalde plekken dood te lopen. In werkelijkheid liepen de wateren ondergronds verder door zogenoemde overkluizingen. Deze overkluizingen vormden de basis voor het huidige rioleringsstelsel.



Figuur 2: Uitsnede van de kaart van Van Deventer uit ca. 1560. Met een rode lijn is de locatie van het riool weergegeven.

Het Glop loopt in het verlengde van de Nieuwe Noord en buigt naar links af richting de achterzijde van de Boterhal, die is gelegen aan de Kerkstraat. Het water van het Nieuwe Noord stroomde dus via het Glop richting het Kerkplein. Het water in het Glop richting de Boterhal werd in de 16^{de} eeuw overkluisd tot een riool. Dit is al het geval op de kaart van Van Deventer uit ca. 1560. Wanneer dit echter precies is gebeurd, wordt uit de historische bronnen niet bekend. In een verkoopakte uit 1447 betreffende de verkoop van een huis aan het Kerkplein staat al een verwijzing naar een overkluizing van een water. (Boschme-Aarnoudse 1998, 37). In de akte is sprake van een speciale bepaling dat de stad de overkluizing en de vloer van het huis zou onderhouden. Ter plekke van dit huis werd in 1563 het St. Jans Gasthuis gebouwd, dat nu nog altijd aan het Kerkplein staat (de huidige Boterhal). Het huidige functionerende riool loopt nog altijd onder dit gebouw door. In de oudst bewaard gebleven burgemeestersrekening uit 1464 is sprake van de aanleg van de overkluizing op het Kerkplein. Dit is de oudste overkluizing van een straat in Hoorn die bekend is. (Schricks, De ontdekking van een onderaardse gang 2015)

Omschrijving



Figuur 3: Luchtfoto van het stadsdeel tussen het Grote Noord, de Lange Kerkstraat, het Kerkplein, de Kerkstraat en de Rode Steen. Het Glop loopt vanaf de Lange Kerkstraat in een hoek naar de achterzijde van de Boterhal. De rode lijn is het riool.



Figuur 4: Het riool (smalle deel) kijkend richting het oosten richting Boterhal). Op de bodem lag eerst nog een dik pakket slib.



Figuren 5 & 6: Links de rioolgang onder de Boterhal en rechts een van de ronde gemetselde aansluitingen in de zuidwand

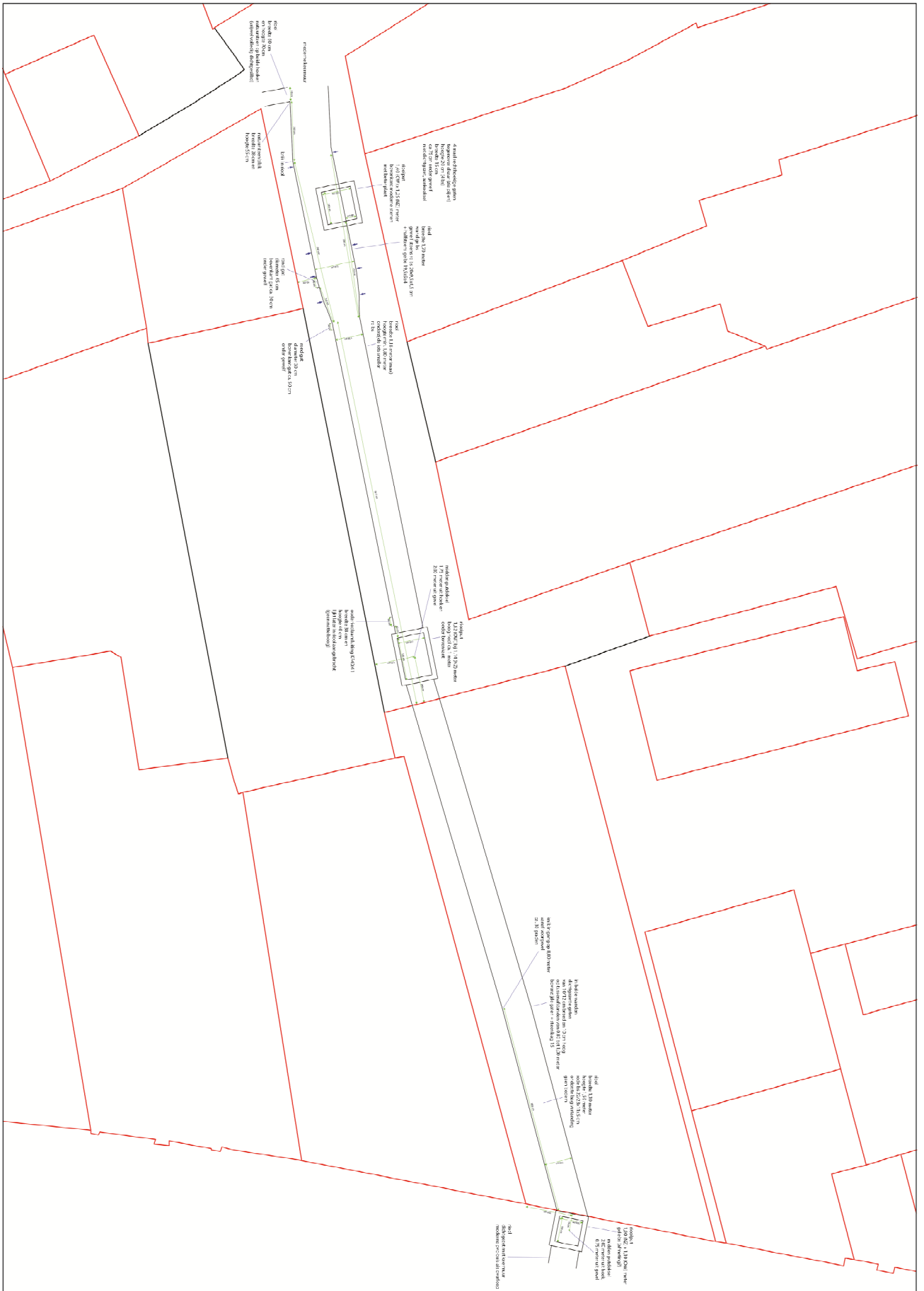
Het riool is aangelegd in twee fasen. Het grootste deel van het riool, het deel tussen het Kerkplein en ongeveer 15 meter achter de Boterhal dateert waarschijnlijk van voor 1563 en verving een ouder deel uit de 15^e eeuw. Deze smalle gang en het tongewelf zijn volledig opgetrokken in rode bakstenen. In de wanden bevinden zich dichtgezette balkgaten die zijn gebruikt bij het metselen van het gewelf. De gang is het breedst bij de aanzet van het tongewelf en versmalt iets naar onderen. Het riool heeft geen houten bodem, maar is gefundeerd op liggende balkjes. De latere riolen zijn wel voorzien van een houten bodem. Het riool aan de kant van het Glop dateert waarschijnlijk uit ongeveer 1595 toen ook de Nieuwe Noord werd overwelfd. Dit riool is breder en is deels opgebouwd uit gele bakstenen. In de zuidwand zijn minimaal twee ronde gemetselde gaten aanwezig, waarop waarschijnlijk rioleringen aangesloten hebben gezeten. (Schrickx, De ontdekking van een onderaardse gang 2015)

Aan de kant van het Glop eindigt het riool bij een moderne keermuur. Geheel in de zuidwesthoek sluit een klein gemetseld riool aan met natuurstenen blokken op de hoeken, die vanuit het smalle doordlopende deel van het Glop komt. Dit kleine riool is dichtgestort met grond en dateert waarschijnlijk eveneens uit circa 1595. Op de rioolgang sluiten drie gemetselde rioolputten aan, die reeds bij de bouw van het riool zijn gemaakt.

Conclusie/ waardering

Het riool in het Glop heeft hoge cultuurhistorische en archeologische waarden. Op deze locatie is reeds in de 15^{de} eeuw een overwelfde watergang gemaakt. Het huidige riool, dat onder de Boterhal doorloopt, dateert grotendeels van voor 1563. Waarschijnlijk is dit het enige stuk riool in de stad dat nog uit deze tijd dateert. Het is hierdoor onlosmakelijk verbonden met de waterstaatkundige geschiedenis van Hoorn. Met het aanwijzing van het riool als gemeentelijk monument wordt het oudste deel van dit unieke gangenstelsel behouden en draagt het bij aan de historische belevingswaarde van Hoorn.

Van ondergeschikt belang zijn de betonputten en de nieuwe toegang tot het Glop.



Figuur 7: bouwkundige tekening van het glop

Bibliografie

Schricks, Christiaan. *archeologische quickscan*. Hoorn: gemeente Hoorn, 2015.

Schricks, Christiaan. „De ontdekking van een onderaardse gang.” 2015: 4-7.